

ториків від зловживання класовим підходом. Зараз почала розвиватися парадигма загальнолюдських цінностей. На сьогодні актуальним завданням є поєднання цієї динамічної парадигми з класовим підходом. Протягом тривалого часу цінності (правова держава, політичний плюралізм тощо), які сьогодні розглядаються як загальнолюдські, визначалися тільки, як буржуазні. Розвиток нового підходу передбачає перегляд попередніх оцінок, наприклад тієї, котра стверджувала, що ідеї просвітителів це тільки ідеалізоване царство буржуазії.

В. В. Согрін критикує властиві радянській історіографії спрощення в інтерпретації Американської революції, які виявилися, зокрема, в уявленні про протилежний вплив на історичний розвиток США двох найбільших документів епохи — Декларації незалежності 1776 р. та Конституції 1787 р. Незалежно від того, які взаємовиключні інтерпретації принципів і документів американської революції даються представниками різних сил американського суспільства, ніхто з них не може проігнорувати заповіти революції. Їхня життєздатність — свідчення видатного значення принципів американської революції для історії, сучасності і для майбутнього.

## ОПОЗИЦІЙНИЙ РУХ В УКРАЇНІ (друга половина 50-х — 80-ті рр. ХХ ст.)

*О. Бажан (кафедра історії)*

Аналіз документальних матеріалів, опублікованої літератури, інших важливих джерел переконує в тому, що в Україні у другій половині 50-х — 80-ті рр. існувала і протидіяла режимові реальна опозиція, представлена українським національним рухом, національними рухами окремих найчисленніших національних меншин, різними релігійними течіями, що послідовно виступали за дотримання конституційних прав і свобод.

Цілком очевидно, що найбільш організованою і згуртованою силою виступив український національний рух, що об'єднав навколо себе представників передової української інтелігенції, інтелектуальної еліти суспільства, палких прихильників української ідеї в різних регіонах республіки.

Незважаючи на свою неоднорідність, наявність серйозних розбіжностей у думках і поглядах, баченні перспектив подальшого розвитку нації, український національний рух завжди тяжів до об'єд-



нання, самоорганізації, прагнув поширити свій вплив на суспільно-політичне життя досліджуваного періоду.

Це спричинилося до створення цілого ряду непідконтрольних владним структурам організацій, об'єднань, гуртків, високий рівень поширюваного "самвидаву", прагнення встановити необхідні контакти з різними опозиційними силами в Україні, в інших республіках колишнього СРСР, міжнародними правозахисними організаціями. Надзвичайно важливим у діяльності українського національного руху стало вироблення легальних форм боротьби. Останнє знайшло своє вираження в широкій петиційній кампанії, формуванні громадських організацій на захист окремих політв'язнів, створенні Української Гельсінської групи, яка діяла на основі підписаних радянським керівництвом Гельсінських угод. Для досягнення своїх кінцевих цілей український національний рух тісно взаємодіяв з іншими нонконформістськими силами в Україні. Зокрема, його моральну і практичну підтримку отримував актив кримськотатарського національного руху, який зародився в другій половині 40-х років у місцях спецпоселень кримських татар і вже на початку 60-х років поступово поширював свій вплив в Україні. Було б неправильним кримськотатарський національний рух зводити лише до конкретних акцій, пов'язаних з поверненням на історичну батьківщину. Вони розглядалися як неодмінна умова збереження самобутності кримськотатарського народу, відродження його мови, культури, багатовікових традицій. Повністю усвідомлюючи це, постійно опікувалися проблемами кримськотатарського національного руху відомі українські правозахисники П. Григоренко, С. Караванський, Українська Гельсінська група та інші.

Цілком аналогічним було ставлення лідерів українського національного руху до єврейського національного руху, який, домагаючись права на еміграцію, доклав чимало зусиль для відродження єврейської мови та культури в Україні, задоволення релігійних потреб єврейської меншини, подолання негативних наслідків проявів побутового і державного антисемітизму.

Усвідомлення спільності завдань і цілей українського та єврейського народів було характерним для І. Дзюби, Є. Сверстюка, Б. Антоненка-Давидовича, І. Геля, Л. Плюща та багатьох інших.

Таким чином, основні національні рухи в Україні за всієї своєї специфіки виступали єдиною силою в боротьбі проти тоталітарного режиму за досягнення демократичних прав і свобод, які відкривали б шлях для вільного розвитку всіх народів, що населяли Україну.